

УДК 821.161.2

Карабович Т.,
доктор гуманітарних наук,
Університет Марії Кюрі-Склодовської (Люблін, Польща)
t.karabowicz@gmail.com

АНТОЛОГІЯ “КООРДИНАТИ” ЯК АНТРОПОСОФНЕ ВТІЛЕННЯ МІФУ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ КІЛЬКОСТІ ВЕЛИЧИН В УКРАЇНСЬКІЙ ЕМІГРАЦІЙНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Резюме

Стаття присвячена історичному і водночас дуже важливому видавничому проекту Нью-Йоркської групи – антології української поезії на заході: “Координати” (Нью-Йорк, 1969), авторами якої були поети Богдан Бойчук та Богдан Рубчак. Антологія готувалася представниками групи для українського еміграційного середовища, а виявилось, що стала вона важливою цінністю всієї української літератури. Антологія була виразом туги емігрантів за втраченою Україною. Її натхненний зміст з поезією, переповненою міфічними виразами, став на довгі роки хрестоматійним виданням. Надруковані на сторінках антології поетичні твори не втратили своєї актуальності досі й залишаються надалі живими у дискурсі української літератури.

Ключові слова: Антологія “Координати”, Богдан Бойчук, Богдан Рубчак, Нью-Йоркська група, поезія, українська література, еміграція.

Summary

The article is devoted to the historical and simultaneously very significant editorial project of the New York Group such as An Anthology of Ukrainian Poetry in the West: “Co-Ordinates” (New York, 1969), it was edited by the poets Bohdan Boychuk and Bohdan T. Rubchak. The Anthology was created by the Group members for the Ukrainian emigration environment, but it turned out that it became valuable for the entire Ukrainian literature. The anthology was presentation of immigrants’ anguish for the lost Ukraine. Its inspiring content with the poetry full of mythical images became an iconic and paradigm textbook for years. The poetical works published in the Anthology retain their relevance and significance nowadays and remain live poetics in the discourse of the Ukrainian literature.

Ключові слова: Anthology “Co-Ordinates”, Bohdan Boychuk, Bohdan T. Rubchak, the New York Group, poetry, the Ukrainian literature, emigration.

У статті розглядається антропософне втілення міфу про визначення кількості величин за змістом Антології української поезії на заході: “Координати” (Нью-Йорк, 1969). Зміст антології, визначив літературознавчий напрям, що після Другої світової війни, українська літературна еміграція займе вагоме місце у Парнасі української літератури: Євген Маланюк, Наталя Лівицька-Холодна, Віра Вовк, Богдан Бойчук, Емма Андіївська, Юрій Тарнавський. У статті простежується історію виникнення та існування антології “Координати”. Цей літературний проект своєю присутністю в українській еміграції залишив незабутній вплив на цілу українську літературу та на тенденції її розвитку. Тому вважається, що антологія “Координати” залишається загальною цінністю української літератури другої половини ХХ століття.

Історія виникнення та існування в українській літературі антології “Координати”, постійно вивчається літературознавцями. Проте, за кожним разом – ця тема є чимось новим. та не вивченим. На антологію звернули наукову увагу літературознавці та історики літератури зокрема після 1990 року. Досі у науковому дискурсі найбільшу увагу антології “Координати”, присвятила Олена Галета [2]. Тому завданням та метою пропонованого дослідження є повернення до цієї важливої теми. Її визначається на прикладі вибраних досліджень інших українських літературознавців: О. Астаф’єва [5], В. Габора [6], Л. Залеської-Онишкевич [9], Т. Карабовича [8], М. Ревакович [4] і Фізера [7], які досліджуючи феномен Нью-Йоркської групи, звертали увагу на існування у її творчому просторі антології “Координати”. Слід прикликати також самих співтворців Нью-Йоркської групи Б. Бойчука та Богдана Рубчака [1, 3], які займалися літературною критикою.

Метою статті є визначити новизну та важливість запропонованої теми та переосмислити її у науковому дискурсі. **Завдання статті** полягає в тому, щоб показати у літературознавчому аспекті творче існування в українській літературі антології “Координати”.

Антологія української поезії на заході: “Координати” (Нью-Йорк, 1969) [3], була важливим антропософним кроком на дорозі до популяризації творчості поезії еміграції та самої Нью-Йоркської групи. Видання було формою ширшої презентації існування спільноти думок і творчих починань української еміграції. Антологія визначила величини за ознаками рівня слова та неформального існування в еміграції літературного процесу. Її рерогативою стала поезія з її багатогранністю, позначена темами про життя на чужині і вигнання.

Антологія Нью-Йоркської групи заключала ширшу формулу знань про українську еміграційну літературу. Тому “Координати” відіграли важливу роль літературного видання понад поділами середовища, у авторському ключі її упорядників. Автори антології зосереджувалися навколо питань, які кидала їм реальність долі на чужині та їх відсутність в Україні. Вона охоплювала творчий процес, що послідовно розвивався всупереч мовчанню критики у вітчизні і всупереч індивідуальним проблемам історичного роздору самої еміграції [8, 87–94].

Потрібно зауважити, що антологія мала ретроспективний характер. Її зміст фіксував об’єктивну дійсність еміграційної літератури, а визначниками був високий рівень творів і суворі критерії їх оцінок. Богдан Бойчук згадував, що працюючи з Богданом Рубчаком над антологією “Координати”, вони добирали поезію і оцінювали її суб’єктивно – з їх розпізнанням поетики і поетичної цінності слова. Поет говорив, що вони не консультували з поетами своїх концепції підбору текстів, тільки частково беручи до уваги побажання авторів. Творчі акценти було розкладені так, щоб антологія віддзеркалювала дійсність еміграційної

літератури та творчості самої Нью-Йоркської групи, щоб визначала лідерів, але не порушувала структури антології за кількістю надрукованих творів.

Олександр Астаф'єв, зауважує, що антологія “Координати” була формою “репрезентації”, одже чимось загальним у концепції бачення літератури [5, 2]. Вчений вважає, що у антології був присутній панорамно-історичний контекст. З цілісного її змісту та окремих творів читач міг дізнаватися про літературні долі авторів. Антологія показувала багатство літературного життя еміграції, позбавленої можливості брати участь в українській літературі на батьківщині. Антологія – врешті, безперечно володіла документально-історичним матеріалом, і залишалася актуальним голосом літературного життя української еміграції. У ній представлено навіть творчість Патріції Килии, яка на порозі 70-х рр., зірвала з українською літературою. Отже це була перша серйозна спроба зібрання в одну книгу еміграційної творчості, у її сучасному розумінні.

Антологія “Координати” була публікацією ширшої тематичної дійсності та визначала рами літературного життя в еміграції. У двотомному компендіумі опинилися прізвища письменників зі всіх літературних середовищ української еміграції. Це були члени праської школи, що жили тоді на заході, члени Об'єднання українських письменників “Слово”, та члени Нью-Йоркської групи. У антології вміщено також творчість українських письменників, які мешкали самотньо та осторонь, і не були зв'язані з еміграційними українськими середовищами Америки чи Європи, і які не належали до жодних літературних угруповань.

Серед найбільш відомих авторів першого тому опинився Богдан Ігор Антонич (1909–1937), як провідна постать української літератури довоєнного періоду [3, т. 1, 317–337]. Його присутність в антології мала нагадувати безперервність літературного процесу емігрантів – давніх членів Асоціації незалежних артистів у Львові, зосереджених навколо журналу “Мустецтво”: Святослава Гординського, Богдана Кравціва та Івана Крушельницького. Тут вміщено також твори давніх членів праської школи, поетів Юрія Клена, Євгена Маланюка, Наталії Лівицької-Холодної, Олекси Стефановича та Леоніда Мосендза. Слід згадати, що їх творчість, визначили великі досягнення вже у міжвоєнному періоді, набуваючи нової популярності після 1945 року, коли ці поети опинилися в новій еміграції. Звідси, їх творчі настанови були незалежні від різних українських літературних середовищ США. Вони симпатизували з літературними групами, проте їх участь – як членів Об'єднання українських письменників “Слово”, була маргінальною. Євген Маланюк, не друкував своїх творів у “Сучасності”, вважаючи, що журнал не відповідає його політичним поглядам, тому волів залишатися у близьких

контактах з Нью-Йоркською групою. Богдан Бойчук написав навіть у “Спогадах у біографії”, що творчість Нью-Йоркської групи, була чужа поетові, але інтелектуальна атмосфера, яку творила група, відповідала Євгенові Маланюку, і поет із задоволенням приходив на зустрічі і авторські проекти групи [1, 70–76].

Антологія “Координати” була прикладом публікації, в якій зустрічалися не тільки тематичні критерії, але також літературні симпатії, які виникли із залежності супроти себе та з дискурсного спілкування літературних поколінь. Звідси “Координати” – це була авторська антологія, в якій на перший план поставлено літературний смак, вважаючи одначе, що креації української еміграційної літератури повині рівнятися до літератури розстріляного відродження, як найвищого вияву української свідомості у ХХ столітті.

Творчість Нью-Йоркської групи, Богдан Бойчук та Богдан Рубчак виділили у окреме місце у антології. Її представлено у другому томі антології як хронологічний дискурс, визначаючи критерії за датами народження членів групи. Добірку відкриває творчість Віри Вовк (1926), а продовжує поезія Богдана Бойчука (1927), Жені Васильківської (1929), Юрія Коломийця (1930), Емми Андієвської (1931), Юрія Тарнавського (1934), Богдана Рубчака (1935), Патріції Килии (1936), Олега Коверка (1937) і Марка Царинника (1944) [8, 89].

Включення до групи у антології “Координати” Юрія Коломийця, Олега Коверка та Марка Царинника, як номінальних поетів, викликало пізнішу літературну дискусію про існування літературного авангарду в українській еміграційній літературі – як чогось близького до Нью-Йоркської групи.

Тематика творів антології поезії “Координати” свідчить про великі очікування редакторів супроти творчого дискурсу еміграції. Індивідуалізм та сміливість поетичного вислову, це характерні ознаки антології “Координати”. Свіжість поетичного вислову та особиста поезія – це першорядна критерія антології, яку запропонували Богдан Бойчук та Богдан Рубчак. Антологія “Координати”, стала отже антропософним втіленням міфу про визначення кількості величин в українській еміграційній літературі. З одного боку у ній знайшлися провідні поети старшого покоління: Юрій Клен, Євген Маланюк, Наталя Лівицька-Холодна, Олекса Стефанович, Леонід Мосендз, а з другого боку творчість Нью-Йоркської групи: поезія Богдана Бойчука, Жені Васильківської, Емми Андієвської, Юрія Тарнавського, Богдана Рубчака, Патріції Килии та Юрія Коломийця, Олега Коверка і Марка Царинника [4, 354–365].

Вибрані твори поетів старшого покоління, показують шляхи розвитку української літератури за її тематикою: любов до України, природа, особиста лірика. Серед творів Нью-Йоркської групи звертають

увагу вірші Віри Вовк з її улюбленими теми раннього періоду творчості 1954-1967: елегії і балади та твори на релігійну тему. Сам Богдан Бойчук, до змісту запропонував фрагмент своєї поеми “Подорож з Учителем” (1976) де описував медитативну сторону своєї душі та екзистенційну лірику зі збірок “Час болю” (1957), “Спомин любові” (1963) і “Мандрівка тіл” (1967), в яких посилався на воєнні переживання у Бучачі.

З творчого доробку Жені Васильківської вибрано вірші з єдиної збірки поетеси “Короткі відділі” (1959). Натомість з творчості Юрія Коломийця запропоновано вірші зі збірки “Гранчасте серце” (1965) і твір “Не балада” друкований в “Нових поезіях” (номер 7 за 1965 рік). Спорідненість поезії Жені Васильківської та Юрія Коломийця, були прикладом творчого єднання та спробою зупинити, наче у кадрі крихкість поетичного слова.

З багатого доробку Емми Андієвської, яка в 1951-1969 роках видала сім збірок поезії та три томи прози, вибрано характерні твори, найчастіше по одному з кожної збірки. Емму Андієвську, показано – як поетесу у повній мірі сформову, розташовану глибоко в перспективі символізму і надреалізму, як авторку сміливого мовного експерименту [8, 87–94].

Багато уваги присвячено творчому дискурсові Юрія Тарнавського. Поет був тоді вже автором п’яти збірок віршів, виданих в 1956-1969 роках та прози “Шляхи” (1961), перекладав також іспанську літературу українською мовою. Вірші у антології “Координати” походять зі збірок: “Життя в місті” (1956), “Пополудні в Покіпсі” (1960), “Ідеалізована біографія” (1964). До презентації додано також твори: “В кімнатах” з “Нових поезій” (№ 6 за 1961 рік) та твір “Фіялки” з авторського рукопису. Індивідуальний стиль віршів Юрія Тарнавського співпадав з атмосферою сюрреалізму та абстракції, яку Нью-Йоркська група почерпнула зі світових літератур та вдало адаптувала до своєї творчості. Картина світу як дзеркало, в якому відбивається екзистенційний дискурс людини, це тема творів Юрія Тарнавського, співзвучна з поезією Богдана Рубчака. Твори поета у антології “Координати” – це доробок його чотирьох збірок: “Камінний сад” (1956), “Промениста зрада” (1960), “Дівчині без країни” (1963) і “Особиста Клію” (1967). З огляду на те, що поет був співтворцем антології, відмовилося від критично-літературної замальовки про нього, обмежуючись до короткої біографії та до подання заголовків збірок. З літературного аналізу творів Богдана Рубчака можна зробити висновок, що залишався він у творчій авангарді Нью-Йоркської групи, поруч її лідерів – Богдана Бойчука і Юрія Тарнавського. Магічний реалізм віршів Богдана Рубчака, наближається до сюрреалізму Юрія Тарнавського та до надчутливості Богдана Бойчука. Їхні долі, поетів та засновників групи, творять дискурс поетичної єдності, яка виникла з трагічних воєнних

переживань, вивезення на примусові роботи до Німеччини та спільної еміграції до США [8, 87–94].

У періоді редагування антології “Координати”, україномовну творчість Патріції Килии репрезентували три її три збірки віршів, видані у видавництві Нью-Йоркської групи: “Трагедія джмелів” (1960), “Легенди і сни” (1964) і “Рожеві міста” (1969). У антології вміщено сім її віршів з вищезгаданих збірок та вірш “Спадківщина”, з “Нових поезії” (№ 5 за 1963 рік). Серед творів звертає увагу лірика поетеси, в який Патриція Килина посилалася на індивідуальні переживання любові та на долю жінки, яка несе особистий досвід сім’ї та світу.

У антології Олег Коверко та Марко Царинник репрезентують поетичний авангард на прикладі декількох віршів, які редактори “Координат” зачерпнули з авторських рукописів або зі змісту щорічника “Нових поезії” та журналу “Сучасність”. З творчості Олега Коверка вибрано твори зі збірки “Екскізи над віддаллю” (1966), єдиної тоді збірки поета. Тоді разом з антологією “Координати” у 1969 році вийшла збірка поета “Втеча”, яку високо оцінювала літературна критика української еміграції.

Ліричний герой антології “Координати” за Богданом Бойчуком бачив себе в картинах трагічної післявоєнної долі, але у міфічному зображенні фігурвативною сучасною мовою, повноправного члена американського суспільства. Формою захисту від уніфікації навколишнього світу для поетів антології, була українська мова, як визначник коду. Вона свідомо відділяла українську еміграцію від чужинецького для неї світу. Модерність українського слова, надавала літературі власного та неповторного існування.

Мова творів антології насичена пошуками стилістичних ресурсів, була чимось свіжим в еміграційному середовищі, тому викликала бурхливу дискусію. Писала про неї Олена Галета, виявивши цілу низку фахових рецензії на антологію, літературних відгуків, а навіть поетичних атак у формі лімериків [2, 34–40].

Олена Галета, зокрема звернула увагу на три праці Ю. Буряківця під заголовком “Фальшиві координати” з “Українських вістей” з газети “Вільний світ” та на його рецензію “Декілька завваг до антології “Координати”, з “Українських вістей” написаної під псевдонімом “В. Ч-о”, (Новий Ульм, Ч. 27 за 5 липня 1970. – С. 8–11). Про антологію писав також Святослав Гординський у статті “Чи скоординовано всі координати?”, у “Сучасності”, (травень 1970. – С. 40–49), де ставив під сумнів авторський зміст антології.

Дискусію завершувала праця П. Кононенко “Два Богдани, два Богдани горох молотили... (спізнена рецензія на потенційно важливу, але свідомо викривлену публікацію. “Координати”, антологія сучасної української поезії на Заході” з альманаху “Слово”, (Торонто за 1977 рік,

№ 6. – С. 281–286), де зміст антології порівняно до традиційного молотіння гороху ціпами, що у літературному дискурсі можна прирівняти до жанру лімеру [2, 40]. Олена Галета звернула увагу на існування літературного середовища української еміграції, яка цікавилася антологією “Координати” та ототожнювалася з нею [2, 34–40].

Антологія поезії “Координати”, незважаючи, що була широким вибором презентації літературної творчості української еміграції, була перш за все презентацією творчого дискурсу Нью-Йоркської групи. Антологія виявила тематичні уподобання Нью-Йоркської групи та стилістичні пошуки форми її редакторів, які будучи членами групи, накинули свій стиль змістові антології. До певної міри антологія була нішовим виданням, так як щорічник самої групи “Нові поезії”. Автори антології, Богдан Бойчук і Богдан Рубчак, очікували разом з її появою широкої літературознавчої дискусії та критичного погляду на неї. Вони мали свідомість, що є це перша публікація української літературної еміграції та перша свідомо вибірка матеріалів за допомогою суб’єктивних критеріїв. Автори антології переживали у зв’язку з тим душевні побоювання про те, як буде ця антологія прийнята еміграційними середовищами. Тому Олександр Астаф’єв писав про уподобання Нью-Йоркської групи, як про “масштабний стильовий вектор”, виявлений у системі “нереферентної (незображальної) лірики” [5, 3]. На думку Лариси Онишкевич автори антології, Богдан Бойчук і Богдан Рубчак втілили у її зміст свою концепцію бачення дискурсу літератури на еміграції після Другої світової війни, надаючи перевагу модерністичним тенденціям та верлібру [9, 507–508].

Метою статті було звернення наукової уваги на існування в еміграційному просторі антології “Координати” (1969). Це була форма літературного видання, яке викликало бурхливу дискусію про існування доцільності модернізму в еміграційній українській літературі. З перспективи часу, критику та сам зміст антології “Координати” можна розглядати, як вагомий літературний феномен та як живу історичну конфігурацію – не лишень Нью-Йоркської групи, здійснений Богданом Бойчуком та Богданом Рубчаком. Антологія через модерну форму мала свій авторський формат. Її упорядники відкликувалися до найкращих літературних зразків української еміграційної літератури. Літературне надбання яке залишила антологія можна визнати за Оленою Галетою: “як самодостатнє і самоцінне художнє явище і тим самим свідоцтво формування нової літературної ідентичності” [2, 34]. Антологія популяризувала творчість української еміграції та представляла її в кращих зразках модерної літератури.

Тема про існування в еміграційному просторі антології “Координати”, буде мати у майбутньому своє наукове продовження. Літературознавці та історики літератури, у різних університетських

наукових осередках України, вивчатимуть феномен антології, як позитивну вартість та літературне надбання української еміграції другої половини ХХ століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойчук Б. Споми́ни в біографії / Б. Бойчук. – К. : Факт, 2003. – 200 с.
2. Галета О. В. Антропос – топос – тропос: антологія “Координати” як пошук нової літературної ідентичності / О. В. Галета // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу “Києво-Могилянська академія”]. Сер. : Філологія. Літературознавство. – 2011. – Т. 168, Вип. 156. – С. 34–40.
3. Координати: Антологія сучасної української поезії на заході : у 2-х тт. / [упор. Богдан Бойчук, Богдан Рубчак]. – Б. м. : Сучасність, 1969. – Т.1. – XXXII + 365 с. ; Т.2. – 487 с.
4. “Півстоліття напівтиші”. Антологія поезії Нью-Йоркської групи [Текст] / упорядник М. Ревакович. – К. : Факт, 2005. – 373 с.
5. Поети “Нью-Йоркської групи” : антологія / упоряд. О. Г. Астаф’єв, А. О. Дністровий. – Х. : Ранок : Веста, 2003. – 288 с. – (Серія “Програма з літератури”)
6. Українські літературні школи та групи 60—90-х рр. ХХ ст.: Антологія вибраної поезії та есеїстики / Упоряд., автор вступ. слова, біобібліограф. відомостей та прим. Василь Габор. — Львів: ЛА “Піраміда”, 2009. – С. 24.
7. Фізер І. Вступна стаття / Іван Фізер // Координати : Антологія сучасної української поезії на заході : у 2-х т. / [упор. Богдан Бойчук, Богдан Рубчак]. – Б. м. : Сучасність, 1969. – С. XIII–XXXII.
8. Karabowicz T. “Grupa Nowojorska”. Drogi i rozdroża ukraińskiej literatury emigracyjnej po 1959 roku. – Lublin : Episteme, 2014. – 302 s.
9. Onyshkevych L. M. L. [rewiev : Bohdan Boychuk, Bohdan T. Rubchak., eds. Koordynaty. Antolohiya Sukhasnoyi Ukrayinskoyi Poeziyi na Zakhodi. 2 vols. Munich. «Suchasnist». 1969. XXXII + 347, 488 pages.] / Larissa M. L. Onyshkevych // Books Abroad. – Vol. 44, № 3 (Summer, 1970). – P. 507–508

Стаття надійшла до редакції 11 жовтня 2016 року